

דף שבועי

פרשת וישב, תשפ"ד, מספר 1547

יוסף בעל החלומות ומצבנו היום

רפאל שוח"ט

לגילוי של שם הוי"ה, ואילו האבות זכו רק לקבל שפע ממנו: "וַאֲרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֶל-שְׁדֵי וְשְׁמֵי הוִי"ה לֹא נִוְדְעָתִי לָהֶם." (שם' ו:ג).

משה הוא בגימטרייה 345 שהוא שם 'א-ל-ש-די' כי זה הבסיס של תפיסתו הרוחנית, אבל הוא זוכה להתרומם ולקבל את שפעת הנבואה משם הוי"ה, על כן משה אותיות 'השם'. יוסף שהורד למצרים מכיר רק את שם הוי"ה הנסתר בגלות, והוא 'צפנת פענח'; עליו גלות את שנסתר בגלות. מפירוש רש"י משתמע שיוסף לא ידע בהכרח לפענח חלומות, שהרי כתוב על שר המשקים ושר האופים: "אִישׁ כְּפָתְרוֹן חֲלָמוֹ" (בר' מ:ה). כלומר, שכל אחד חלם חלום וגם את פתרון החלום של השני. על כן יוסף, ששמע את שניהם, הבין את פשר החלום. ראייה נוספת היא, שיוסף לא הבין את חלומו שלו על הכוכבים המשתחווים לו, ורק אביו הוא שפענח את החלום: "הַבּוֹא נְבוֹא אָנֹכִי וְאֶמְדָּךְ וְאֶחִיד לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרָצָה" (בר' לז:?)! לפי שיטה זו, רק בחלום פרעה הוא זכה לסיוע מלמעלה לפענח אותו. בסוף פרשת מקץ, כשבאו אחיו לשבור אוכל והשתחוּ לפניו, כתוב שהוא זכר את החלומות. כלומר, שהוא הבין שהחלום שפענח אביו התגשם.

מה עניין החלום במסורת שלנו? יש חלום נבואי ויש גם חלום אמיתי, ויש חלום ברוח הקודש ויש גם חלום רגיל. קהלת אמר: "כִּי בָא הַחֲלוֹם בְּרַב עֲנָן" (ה:ב). כלומר, יש שפע תת-הכרתי הפורץ החוצה, על כן החלום בא ממעמקי הנפש. במערכת הניקוד שבשפה העברית, הניקוד העליון ביותר מכונה 'חולם' שהוא מעל לאות, כמו חלום שהוא מעל לראש. כתוב על הגלות שהיא כמו חלום: "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵיִינוּ כְּחֻלְמִים" (תה' קכו:א), והתלמוד במס' תענית (כג ע"א) טוען כי כל גלות בבל הייתה כמו חלום. על כן הגמרא מספרת שחוני המעגל, שתמה על כך שחלום (גלות) יכול להיות 70 שנה, ישן בעצמו 70 שנה. מדוע הגלות מכונה חלום? כי בחלום אין אדם שולט בנסיבות. הוא חושש שיפגוש את אויבו ומייד זה קורה. גם בגלות לא הייתה לעם ישראל שליטה על נסיבות החיים, מפני שמוסדות השלטון והצבא לא היו בידינו. היה עלינו

פרשות וישב ומקץ "נופלות" על חג החנוכה. הן כוללות שלושה זוגות של חלומות: החלום הכפול הראשון הוא החלום על אלומות המשתחוות ליוסף והחלום על השמש, הירח והכוכבים המשתחוים לו. החלום הכפול השני הוא חלומו של שר המשקים וחלומו של שר האופים, והחלום הכפול השלישי הוא של פרעה, על הפרות הבריאיות והרעות ועל השיבולים הטובות והצנומות. מה עניין החלומות?

המתבונן בספר בראשית יראה כי הנבואה שהחלה כבר מאדם הראשון מגיעה לסופה עם יעקב אבינו. יעקב אומנם חולם, אבל חלומו הוא חלום נבואי עם סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה: "וַיְהִי ה' נֹצֵב עָלָיו" (בר' כח:ג). מאז ימי יעקב הנבואה נעלמת ועם ישראל יורד מצרימה. היא שבה רק בתקופת משה רבנו הזוכה לנבואה הנעלה ביותר. יוסף מהווה, אם כן, דמות מעבר מתקופת הנבואה לתקופת הגלות וההסתרה הפנים.

ידוע כי יצחק הוא בגימטרייה 208 שהוא שם הוי"ה 8 X 26; יעקב הוא בגימטרייה 182 שהוא שם הוי"ה 7 X 26, ויוסף הוא בגימטרייה 156 שהוא שם הוי"ה 6 X 26.

מה פשר הדבר הזה? אברהם הוא אב המון גוים, אבל "בְּיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע" (בר' כא:יב). יצחק הוא ראשיתו של העם הזוכה להשגחה א-לוהית מיוחדת: "עַם זֶה יִצְרָתִי לִי" (יש' מג:כא), המכונה ישראל "ואין מזל לישראל" כי שורשו מעל לטבע. על כן ברית המילה, שיצחק היה הראשון לקיימה בעיתה, נערכת ביום ה-8 שהוא אחד מעל לטבע, כדברי המהר"ל מפראג. כאמור, יעקב הוא 26 כפול 7 כי הוא מוליד את כל השבטים, ומספר 7 כולל גם את הטבע וגם את יום השבת שהוא הקדושה שבטבע. יוסף, שחי את רוב חייו במצרים, הוא שם הוי"ה כפול 6. כלומר, עם ישראל תחת שליטת הטבע, או תחת שליטת שרי אומות העולם בגלות. שם הוי"ה הוא השם המיוחד שמשם הנבואה נובעת. על כן, משה שהוא אדון הנביאים זכה

* הרב ד"ר רפאל שוח"ט הוא מרצה בכיר בבית הספר ללימודי יסוד ביהדות באוניברסיטת בר אילן.

הארץ. יש לה חלק ראשון הנותן לה את כוח הדחיפה נגד כוח המשיכה, ולאחר יציאתה מן האטמוספירה, אותו חלק נופל, ורק החללית ממשיכה. כך כוחו של יוסף לדחוף את ישראל מן הגלות, אבל "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם... הֲיִתָּה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ" (תה' קיד:א-ב). כי יהודה הוא האמונה בצדקת דרכנו והנחישות של העם לשרוד.

בזמן שאני כותב דברים אלה אנו מציינים חודש למלחמה. וכולם שואלים מה יקרה ביום שאחרי נפילת חמאס בעזה. ואני אומר שנחוץ לנו בעלי חזון כדוגמת יוסף שיוכלו לתאר לנו מצבי חיים חדשים: חיים של תקווה, של ריפוי, של עמידה על העקרונות ועל הערכים ואת הדרך שבה נלך ליישום דברים אלה במציאות המורכבת. זה ניתן. אבל בעל החלום צריך גם ללמד אותנו איך לחמול (אותיות 'חלום') אחד על השני וגם למחול (אותיות 'חלום') אחד לשני ולהתייצב כעם אחד בלב אחד, ואז נשכיל להבין שיש יהודים שאולי בעינינו אינם נראים כצדיקים. אבל כמו יוסף, שאחיו לא הכירוהו כיוון שהיה נראה ומדבר כמצרי, היה עם זאת יוסף הצדיק, יש בינינו הרבה יהודים שאולי נראים כמי שהתנכרו לזהותם, אבל בבוא העת, ובמיוחד בעת צרה, הצדיקות מקרינה החוצה. אם נזכה להתאחד, נידרש לכוח ההשרדות של יהודה, המתעקש לשמר את זהותו, תרבותו וערכיו בכל מצב. ואז, כמו במעמד הר סיני נזכה לשמוע את הקול ה"גדול ולא יסף" המהדהד מדור דור: "כִּי לֹא יֵטֵשׁ ה' אֶת עַמּוֹ בְּעֵבֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לֹא לְעַם" (שמ"א יב:כב).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

לסמוך על חסדיהם של אומות העולם שבתוכם גרנו. זהו מצב חלומי.

יש אפשרות נוספת לפרש את הפסוק "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֲיִינּוּ כְּחִלְמִים"; החלום היה לשוב לציון. כלומר, החלום הזה נותן את הכוח לשוב.

יש אנשים שהם בעלי חזון; הם רואים את האופציות העומדות לפני הציבור, אופציות שאחרים אינם רואים. "איזהו חכם? הרואה את הנולד". יש נטייה ללעוג על בעלי החזון בטענה שהם הוזים לא מציאותיים, אבל יש ביניהם בעלי חזון המיועדים למנהיגות. מנהיג ללא חזון אינו יכול להוביל את העם קדימה. יש אנשים המכנים את עצמם פוסט ציוניים ויש כאלה המכנים את עצמם ריאליסטיים. לדעת, החלוקה הזו אינה נכונה. יש בעלי חזון ויש כאלה ששכחו את החלום והחזון. הם יכנו את התופעה הזו 'התפכחות', אבל ההיסטוריה מלמדת אחרת. היא צועדת קדימה רק בזכות בעלי החזון. על כן, בגלות אנו צריכים ליוסף, "בְּעַל הַחִלְמוֹת הַלְּזָה" (בר' לז:ט), שרואה את הדרך החוצה. יוסף הוא בגימטריה 156 = ציון, ובכוח של יוסף יוצאים מן הגלות, כי בכוח החזון רואים את היעד. על כן, משה, שהוא הגואל, לוקח עימו את עצמות יוסף ביציאת מצרים, כדי לזכור את חזונו ואת חלומותיו.

החלום או החזון אינו פשוט. יש לחלום תכונות. הוא מזין את האדם ונותן לו תקווה, על כן אותיות 'חלום' הן אותיות 'לחם'. כמו כן, צריכים להילחם להתגשמותו על כן הוא מלשון לוחם. אבל חלום אמת שונה מחולמנות רדודה כי הוא מתפשר כאשר צריך ומסתדר כאשר צריך מבלי לוותר על העיקר. על כן אותיות 'חלם' הן גם אותיות 'חמל' מלשון חמלה, וגם אותיות 'מחל' או מחילה. החלום, כמו המלח הממתיק את הברש, ממתיק את קשיי השעבוד וההמתנה. על כן יוסף מספר את חזונו לאחיו: "פָּקֹד יִפְקֹד אֱ-לֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִצֶּה אֲתָכֶם" (שמ' יג:ט). ומשה רבנו מוציא את ישראל ממצרים בכוחו של יוסף שכאמור בגימטריה הוא ציון (156): "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשָּׁבַע הַשָּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְהֶעֱלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִצֶּה אֲתָכֶם" (שם).

ומה כוחו של יהודה? "גור אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטָּרֶף בְּנֵי עֲלִיָּת" (בר' מט:ט). ליהודה יש כוח ותקיפות. אנו נדרשים לכוחו של יוסף להוציאנו מן הגלות כי יוסף הוא "שטנו של עשו", אבל יהודה הוא כוח המלכות וכוח ההשרדות, כי כאשר ממלכת ישראל הצפונית, המכונה ממלכת אפרים, הוגלה בידי סנחריב מלך אשור, ממלכת יהודה שרדה. היא שרדה גם את גלות בבל וזכתה להקים את הבית השני בימי זרובבל. על כן כתוב במדרש בראשית רבה: "ויגש אליו יהודה", "הנה המלכים נועדו". שיהודה היה מוכן להחריב את מצרים אם לא ישוחרר בנימין. יוסף הוא הכוח לצאת מן הגלות ויהודה הוא הכוח להמשיך עד למטרה על אף הקשיים, מתוך אמונה שלמה בצדקת דרכו. משל לחללית שעולה אל-על לצאת מכוח המשיכה של כדור